

PANAIT ISTRATI – THE LOOSER – THE WINNER – “THE ABSURD MAN” A TRANSDISCIPLINARY APPROACH

Georgiana TROIA
PhD Candidate, University of Pitești

Abstract: The article aims to present Istrati from the perspective of transdisciplinarity, beyond the position of the loser or the winner, reporting him at the time of the publication of “Confession for the Losers”. The opposition “victorious” – “defeated” will be replaced by the ternary “victorious” – “defeated” – “absurd man”, the approach starting from the analogy between Istrati and Camus’ absurd hero Sisyphus.

After sixteen months in Soviet Russia, and especially after the “Rusakov Affair”, Istrati unmasks the injustices discovered in order to make them right and thus win the Revolution. Because the Russian authorities knew the reality, but were not willing to give up their social positions, they will accuse Istrati of treason through Bolshevik propaganda magazines. Not so much the accusations as the fact that no friend, old revolutionary, will be on his side causes Istrati a profound suffering, causing him to give up being part of the realization of the communist ideal as those in power understood it. He declared himself defeated in this respect. He is also victorious, through his rebellious attitude, the constant revolt giving life and the individual greatness. But beyond that, he is like Sisyphus, Camus’ absurd hero, who will come to understand that the price for his passion, for his intense living, is to fight knowing that all this has no sense, meaning, to accept the absurd as part of your condition as a man. And Istrati accepts.

Keywords: transdisciplinarity, absurd, winner, loser, conscience.

Chiar înainte de apariția sa (octombrie 1929), dar mai ales ulterior acesteia, *Spovedania pentru învinși* a polarizat atitudinile celor care s-au grăbit (din motive diferite) să îl catalogheze pe autorul ei fie ca *învincător*, fie ca *învingător*.

Abordarea anunțată în titlul articolului propune însă depășirea binomului *învingător – învins*, specifică logicii clasice, și integrarea textului lui Panait Istrati în paradigma transdisciplinarității conceptualizate de Basarab Nicolescu. Astfel, logica binară va fi înlocuită cu cea a *terțului inclus*. Alături de concepte precum *Real*, *niveluri de Realitate*, cel al *terțului inclus* permite conturarea viziunii transdisciplinare despre lume. Astfel, potrivit acesteia, există un *terț unificator al lui A și non – A*, *terțul inclus*, care, în viziunea lui Basarab Nicolescu, „nu înseamnă nicidecum că putem afirma un lucru și contrariul său [...]. Aspectele contradictorii sunt de neînțeles, absurde chiar, din punct de vedere al unei logici fondate pe postulatul <sau asta sau cealaltă>. Aceste aspecte încetează să mai fie absurde într-o logică fondată pe postulatul <și asta și cealaltă>, sau, mai degrabă, <nici asta, nici cealaltă>”.¹ Abordarea aceasta este reprezentată intuitiv printr-o metaforă spațială în volumul *Transdisciplinaritatea. De la un experiment spre un model didactic*: „ne-am putea imagina doi oameni, fiecare aflat la un capăt al unei străzi, descriind fiecare celuilalt ce vede – adică un singur colț al străzii – și considerând că doar ceea ce vede el e <adevărat>. Să presupunem însă că există un al treilea privitor, aflat la etajul unei clădiri suficient de înalte (deci, la *alt nivel* în raport cu primii), care

¹ Nicolescu, Basarab, *Ce este realitatea?*, Editura Junimea, Iași, 2009, pp. 20 – 21.

cuprinde cu privirea întreaga stradă. El va putea observa că cei doi, aflați la capetele diferite ale *aceleiași* străzi, au <dreptate> în aceeași măsură².”

În cazul de față, ternarul va fi *învingător – învingător – „omul absurd”*, interpretând sintagma ultimă ca *terț inclus*, prin raportare la *Mitul lui Sisif* al lui Albert Camus.

Personajul absurd al lui Camus, Sisif, devine conștient de absurditatea efortului său, dar continuă să urce bolovanul pe munte, într-o activitate repetitivă, infinită. Momentul coborârii din vârful muntelui, pentru a ridica bolovanul, este, la Camus, momentul trezirii la conștiință. Cele șaisprezece luni în Rusia sovietică petrecute de Panait Istrati, alături de Bilili și cuplul Nikos și Eleni Kazantzakis reprezintă, pentru *omul care nu aderă la nimic*, coborârea de pe munte, o coborâre în sine, o trezire a conștiinței.

Pentru a înțelege însă accepțiunea pe care adepții transdisciplinarității o dau *conștiinței* și importanța acesteia în raportarea la sine și la Realitate, este necesar să zăbovim asupra câtorva concepte – cheie care se regăsesc în limbajul transdisciplinar. Astfel, *Realitatea* este definită de Basarab Nicolescu ca fiind „ceea ce rezistă experiențelor noastre, reprezentărilor, descrierilor, imaginilor sau formalizărilor matematice”³. Mai mult, susținător al fizicii cuantice, Nicolescu este de părere că există mai multe „niveluri de Realitate”, prin *nivel de realitate* înțelegând „un ansamblu de sisteme invariant la acțiunea unui număr de legi generale; două niveluri de Realitate fiind diferite dacă, trecând de la unul la celălalt, există o opoziție a conceptelor (legilor) fundamentale”. În acest context, dacă ne raportăm la realitate ca având un singur nivel, orice se poate reduce, conform logicii clasice, la *A – non A*. Acceptând existența mai multor niveluri de Realitate, admitem prezența unei *stări T* (terțul inclus), care se exercită la un alt nivel de realitate decât *A* și *non A*, unde ceea ce pare contradictoriu este perceput ca non-contradictoriu.

În plus, dacă nivelurile de Realitate rezistă la reprezentările noastre, există și o zonă de *non – rezistență*, datorată limitării organelor noastre de simț și instrumentelor de măsură, aceasta fiind asociată cu *sacralul*, căruia îi corespunde *terțul tainic inclus*, „ceea ce unește” Obiectul transdisciplinar („ansamblul nivelurilor de Realitate și zona de non – rezistență corespunzătoare”) de Subiectul transdisciplinar („ansamblul nivelurilor de percepție și zona de non – rezistență corespunzătoare acestora”⁴).

Revenind la *conștiință*, în accepțiunea lui Basarab Nicolescu, aceasta este „singura energie ne-degradabilă, care merge de nicăieri spre nicăieri [...], umple întregul univers, deci și spațiul discontinuu dintre nivelurile de Realitate. Totul este mișcare a conștiinței. Dar dacă nu suntem înzestrați cu conștiință, pentru noi, în raport cu noi [...], *totul e fals*”.

Călătoria lui Istrati în Rusia îi demonstrează că, la un anumit nivel al realității, „totul e fals”, dar, în același timp, acest periplu prin Soviete produce o „autotransformare revelatoare”, care îl apropie pe Istrati de eroul absurd al lui Camus, făcându-l să treacă *dincolo* de a fi învingător sau învins. Istrati duce o luptă personală, după întoarcerea din

² Mureșan Mirela, coordonator, *Transdisciplinaritatea. De la un experiment spre un model didactic*, Editura Junimea, Iași, 2010, p. 23.

³ Nicolescu, Basarab, ibidem, pp. 77 - 78

⁴ Mureșan Mirela, coordonator, *Transdisciplinaritatea. De la un experiment spre un model didactic*, Editura Junimea, Iași, 2010, p. 23.

Rusia, conștientizându-i, în final, absurditatea (devine prizonierul propriei libertăți, o libertate absurdă, asociată trezirii la conștiință). Asemenea lui Sisif însă, coborârea în sine îl face *mai puternic decât stânca lui*: „În fiecare din aceste clipe când părăsește înălțimile, coborând pas cu pas către vizuinile zeilor, este superior destinului său.”⁵

Să urmărim acest traseu de la *învingător* la *învingător* și *dincolo* de această poziționare în opoziție, la *omul absurd*, pentru a înțelege de ce, în final, așa cum afirmă Camus, *trebuie să ni-l închipuim pe Sisif* (a se citi Istrati) *fericit*.

Este cunoscut faptul că a doua călătorie a lui Istrati în Rusia, după cea în calitate de invitat oficial, la aniversarea a zece ani de la Revoluția din Octombrie, a fost realizată cu scopul cunoașterii Rusiei profunde, din nevoia de certitudini. Adept al ideilor înfăptuirii *Internaționalei comuniste*, Istrati voia să se convingă că „ideile” dau rod, iar certitudinile odată formulate urmau să se transforme în articole de presă și scrieri transmise în întreaga Europă, în vederea propovăduirii unui astfel de model de existență. Vizita la Astrahan, acolo unde Cristian Rakovski, ambasadorul URSS-ului la Paris, fusese trimis în azil politic, pare să fie una dintre primele fisuri în eșafodajul atât de bine construit al iluziei comuniste, în care Panait Istrati credea cu tărie. Rezerva lui Rakovski, adept al troțkismului, faptul că nu spune nimic la adresa celor care l-au exilat (susținători ai stalinismului) devine motiv de suspiciune pentru Istrati, cu atât mai mult cu cât Rakovski era unul dintre vechii revoluționari, cunoscut îndeaproape de scriitorul român. (De altfel, fostul ambasador rus la URSS va fi ucis, în 1941, după ce a fost obligat de staliști să își facă *autocritica*, după perioada de exil, urmată de cea de *reabilitare*, el va fi victimă a *Marii Epurări*, când sunt uciși o serie de deținuți politici, adversari ai lui Stalin.)

Evocând episodul întâlnirii grupului de prieteni (Panait, Bilili, Eleni și Nikos Kazantzakis) cu Rakovski, în Astrahan, Eleni Samios Kazantzakis îl prezintă pe cel exilat ca fiind „cu siguranță un om *nemuțumit*. Dar niciun cuvânt nu îi trădează nemuțumirea. Dimpotrivă. Nu pierde nici o ocazie să facă propagandă *Ideii*, deși ideea nu mai vrea să asculte de el și îl zgâlțâie uneori într-un mod neonorabil.”⁶ Probabil că această *nemuțumire* a simțit-o și Istrati în atitudinea vechiului revoluționar, care altădată îi înmânase invitația oficială pentru a participa la aniversarea Revoluției Roșii, iar ea va fi mobilul care va declanșa, mai târziu, trezirea conștiinței.

Discuțiile cu muncitorii, din camera de hotel din Moscova, în care aceștia îi dezvăluie nedreptățile la care sunt supuși, adevărul despre abuzurile autorităților care, în loc să sprijine punerea în practică a *Ideii*, o împiedică, (acuzându-i, de exemplu, pe cei ce cultivă viile prin metode științifice, de a fi „culac” și confiscându-le astfel bunurile), sunt doar câteva dintre realitățile pe care Istrati le descoperă și care îi provoacă suferință. Inițial, chiar dacă grave, aspectele semnalate nu îl vor determina să le facă publice, conștient fiind că ar oferi muniție inamicilor Rusiei: „Bieții ruși cred în mine! Sunt unul de-al lor. Vin, îmi împărtășesc necazurile, și cele mari și cele mici, greșelile, îndoielile și grijile lor. Dacă eu aș vorbi despre aceste lucruri, le-ar fi foarte ușor

⁵ Camus, Albert, *Mitul lui Sisif*, https://www.academia.edu/34569315/Albert_Camus_Mitul_Lui_Sisif, p. 86.

⁶ Samios Kazantzakis, Eleni - *Adevărata tragedie a lui Panait Istrati*, Muzeul Brăilei Editura Istros, Brăila, 2013, p. 104.

dușmanilor vicleni și ticăloși, rupând din context o frază, un gând, să-i dea cititorului o idee cu totul falsă despre URSS, care, cu siguranță, nu e Paradisul, dar este încă singura țară din lume, unde omului nu trebuie să-i fie rușine de el însuși.”⁷ Crede încă în acest deziderat, până la momentul izbucnirii „afacerii Rusakov”, moment care îl va face să ia atitudine. De aici încolo, el transferă lupta în plan individual, considerând „problema sovietică o dramă intimă”, cu riscul „prăbușirii credinței”, deci, cu riscul de a fi *un învins*, dar având convingerea că pentru ca revoluția să reușească, adevărul trebuie spus până la capăt.

Cele două scrisori adresate lui Gherson, secretarul G.P.U.-ului, sunt materializări ale acestei convingeri. Prima dintre ele sintetizează aspecte nedemne de statutul de revoluționar sau de comunist, în viziunea lui Istrati: scriitorul fără simț critic, care compromite cauza pentru care luptă, teama muncitorilor de a-și critica superiorii pe linie ierarhică, lipsa de moralitate a unor „înalți comuniști”, persecuția inumană a membrilor opoziției. Cea de a doua sugerează chiar modalități de a ieși din „impasul actual”, prin acceptarea criticii în partid, renunțarea la a teroriza opoziția, introducerea votului secret. Lipsa reacției autorităților la cele două scrisori îl determină să ia atitudine, „să lovească”, așa cum va anunța într-o scrisoare către Roamin Rolland: „După <<Afacerea Rusakov>>, m-am convins că Puterea era conștientă de răul care submina revoluția și că nu accepta nicio critică. [...] nu mai era nimic de așteptat de la cei de sus. A te comporta cu blândețe nu va însemna nimic. Trebuie deci lovit.”⁸

De aici încolo, Panait Istrati este *omul absurd*, așa cum îl prezintă Camus în eseul său, este cel care se trezește la conștiință, însă această trezire pare să fie o primă manifestare a *libertății absurde* dacă avem în vedere că „omul absurd își imagina că viața are un scop, se conforma exigențelor aceluia scop care trebuia atins și astfel devenea sclavul propriei lui libertăți”⁹. El se va lupta, în interviurile din presa franceză, în scrierea *Spovedaniei*, să își pledeze cauza, iar aceasta să aibă reverberații în sufletele celor care cred și gândesc asemenea lui. Reacțiile acestora însă se lasă așteptate, iar calomniile și acuzele din presa de stânga a vremii îl vor determina să se autodefinească „un învins”, înțelegând prin aceasta cel „care se află către sfârșitul vieții în dezacord sentimental cu cei mai buni semeni”,¹⁰ deci nu un „învins” în sensul unanim acceptat al termenului (biruit, înfrânt).

Despre suferința sa declanșată de tăcerea *celor mai buni semeni* aflăm, din *Om care nu aderă la nimic*, că a fost „cea mai mare dintre toate durerile morale, pe care le-am cunoscut în viață.”¹¹ Eleni Samios Kazantzakis, cea care l-a cunoscut îndeaproape pe Istrati, confirmă acest aspect, fiind de părere că în *adevărată tragedie* a scriitorului român, aceasta a fost „ultima mizerie, cea mai de nesuportat dintre toate! – nici un prieten nu-i sare în ajutor. Unul măcar! Nici dintre cei foarte apropiați, nici dintre cei mai

⁷ Idem, ibidem.

⁸ Istrati, Panait, *Spovedanie pentru învinși*, editura Dacia, 1991, p. 139.

⁹ Camus, Albert, *Mitul lui Sisif*, https://www.academia.edu/34569315/Albert_Camus_Mitul_Lui_Sisif, p. 44

¹⁰ Istrati, Panait, ibidem, p. 13.

¹¹ Istrati, Panait, *Om care nu aderă la nimic*, în vol. *Spovedanie pentru învinși*, Editura Dacia, București, 1991, p. 143.

de departe. Dimpotrivă, ca un nou Sfânt Sebastian, trupul său zace acoperit de săgeți înveninate – și sângerează.”¹²

Și într-adevăr, săgețile au lovit cu putere pe „cel cu inima deschisă, mai dinainte *înfrânt*, destinat să rămână singur”¹³, pe „individualistul [...] care a îndrăznit să creadă că atitudinile naive de copii răzvrătiți ale artiștilor pot aduce schimbări imediate în iarmarocul vicleniilor și răutăților timpului”.¹⁴ Astfel, dacă în presa franceză, problematica adusă în discuție de publicarea volumului *Spre altă flamură* este tratată în maniera unei confruntări de opinii, ziarele bolșevice nu ezită să îl numească pe scriitorul român „fățarnicul Istrati” (Boris Volin, *Literaturnaia Gazeta*), „calomniatorul Istrati, acest autentic agent al Siguranței române și haiduc literar” (același autor, în revista *Pravna*), cel care „a vrut pur și simplu să se vândă U.R.S.S.-ului. Și cum U.R.S.S. nu cumpără oameni, Istrati a găsit alți cumpărători – pe dușmanii U.R.S.S.”¹⁵ Acest ultim aspect făcea referire la faptul că în timpul călătoririi în Rusia, Istrati a eșuat în negocierea unor sume care să se constituie în contravaloare a cărților pe care avea să le scrie despre mirajul sovietic.

Suferința sa o vedem strigată într-o scrisoare adresată lui Romain Rolland (datată Paris, 26 august 1933), cel care altădată îi dăduse motivația pentru a trăi și îi pregătise rampa lansării sale în literatura franceză: „Îmi datorezi satisfacția morală de a te vedea dezavuându-i pe nedemni dumitale tovarăși, care încearcă să mă înjosească. Nu sunt *un agent al Siguranței*. D-ta o știi! Deci nu poți tolera această minciună în *casa* voastră, în paginile acelei *l’Humanite*, unde ai devenit astăzi lege și profet. [...] Dacă mai ai inima pe care am cunoscut-o, nu vei admite ca un om să fie astfel calomniat.”¹⁶ Iată că de data aceasta, la rugămintea prietenului său de a opri calomniile printr-o singură intervenție ce se voia a fi vocea autorității, Rolland, care îl avertizase însă (în scrisoarea din mai 1929) să nu publice *Spre altă flamură*, tace. Abia după moartea lui Istrati, într-un text publicat în *Europe*, în 1955, Romain Rolland îl va declara pe acesta „o victimă a atacurilor pe care nu le-a înțeles”, încercând să îi refacă din cioburi imaginea: „N-a trădat pe nimeni. Pe nedrept i s-a lipit o etichetă, obligându-ne a-l vedea numai sub un singur aspect.” Mai mult, încearcă parcă o recuperare a vinei de a nu-i fi fost aproape: „Bolnav [...], i-au lipsit prietenii credincioși, capabili, prin dragostea lor, să-i dea mângâierea de care avea atâta nevoie”.¹⁷

Acest individualism despre care vorbește Sadoveanu ca fiindu-i specific lui Istrati îl va face să continue lupta lui „către o altă flamură”, dar solitar, însingurarea

¹² Samios Kazantzakis, Eleni, ibidem, p. 201.

¹³ Rebreanu, Liviu, *Omul și opera în conștiința contemporanilor și a posterității*, în vol. Panait Istrati, *Cum am devenit scriitor*, Editura Minerva, 1985, p. 489.

¹⁴ Sadoveanu, Mihail, *Omul și opera în conștiința contemporanilor și a posterității*, în vol. Panait Istrati, *Cum am devenit scriitor*, Editura Minerva, 1985, p. 489.

¹⁵ *Panait Istrati, *omul care nu aderă la nimic. Documente din Rusia sovietică*, I, Ediție alcătuită, note și comentarii de Zamfir Bălan, Editura Istros – Muzeul Brăilei, Casa memorială „Panait Istrati”, Brăila, 1996, pp.281 – 298.

¹⁶ Istrati, Panait, *Trei decenii de publicistică. Scrisoare deschisă oricui*, vol. III, Humanitas, București, 2005, p. 219.

¹⁷ Rolland, Romain, *Omul și opera în conștiința contemporanilor și a posterității*, în vol. Panait Istrati, *Cum am devenit scriitor*, Editura Minerva, 1985, pp. 494 - 495.

producându-se din momentul în care „vede viața cu ochii minții.”¹⁸ Trăiește iluzia unei libertăți absolute a spiritului, care îi permite să își ducă mai departe demersul său, „de partea adevăraților revoluționari, pentru o umanitate mai bună”, proclamându-se „cel care nu aderă la nimic”, devenind, prin patima cu care luptă, un prizonier al acestei iluzii sau, așa cum afirmam anterior citându-l pe Camus, „sclavul propriei lui libertăți.” Ceea ce îl salvează însă de la a fi un învins, un „erou nefericit și dezamăgit care zace departe, pe un pat de spital”, așa cum îl numește Magdaleine Paz, este tocmai atitudinea sa de revoltat. Revolta, în viziunea lui Camus, este permanenta confruntare a omului cu sine însuși. Și fiindcă se manifestă de-a lungul întregii existențe, „ea îi restituie măreția”. Existenței și omului care adoptă o astfel de atitudine. Iar Istrati este un astfel de individ, în mod repetat autodefinindu-se în astfel de termeni: „Sunt un revoltat înăscut și un vechi revoluționar” sau „Am fost întotdeauna, și rămân, luptătorul înflăcărat [...]”.

Deșteptarea conștiinței, în lupta sa solitară, îl face pe cel „fără niciun crez” să înțeleagă că scopul luptei nu trebuie căutat în exterior. În acest moment, Istrati devine asemenea personajului dramatic al lui Sorescu, Iona, care, „iluminat”, constată că „totul e invers”, că „drumul, el a greșit-o. Trebuia să o ia în partea cealaltă!” Și își va continua lupta, îndreptându-și privirea spre sine, atitudine transpusă simbolic de spintecarea propriei burți. Prin urmare, nu scopul este important, nu a găsi un sens existenței, ci lupta permanentă, fiindcă „singura revoluție care are vreun sens este cea a conștiinței, o revoluție metafizică experimentală, care implică ființa în întregime.”¹⁹

Relevante în acest sens, al *iluminării*, la Istrati, sunt *Paginile de carnet intim*, note cu caracter confesiv apărute în revista independentă *Credința*, în decembrie 1934, în urma unor întâlniri pe care Istrati le are cu moseniorul Vladimir Ghica. După ce afirmă: „credința într-un Dumnezeu am pierdut-o încă din copilărie”, el mărturisește că „o lumină nouă, a Frumosului și a Binelui, avea să-mi țină loc de dumnezeire”. În urma experiențelor intense trăite din perioada călătoriei în Rusia și mai ales după, poate și datorită suferinței purificatoare (ea însăși o temă cu predilecție transdisciplinară), Istrati ajunge să constate că nimic pământesc nu poate înlocui credința în Dumnezeu. Dar dincolo de această constatare, descoperă, cu un an înaintea morții, că acea *lumină nouă* care i-a ghidat existența a fost, de fapt, puterea autoiluziei: „Aceasta nu m-a împiedicat să mă mint pe mine însumi și să urlu, în cor cu lupii flămânzi, contrar celor sături.”²⁰ Și atunci, într-o reflecție sfâșietoare, dublată de o interogație retorică menită să evidențieze absurditatea vieții, Istrati conchide: „Astăzi nu mai e loc pentru gândirea mea la nici una dintre extremele acțiunii sociale – și nici la mijloc [...]. Așa că toată pregătirea sufletească pe care mi-am făcut-o de-a lungul întregii mele vieți, în vederea momentului în care destinul mi-ar fi dat puțința să fiu folositor aproapelui meu, se prăbușește azi ca un castel de cărți. [...] Iar dacă felul cum înțeleg eu Frumosul și Binele e o gândire caducă pentru timpul meu, o gândire care nu poate să se traducă prin fapte,

¹⁸ Istrati, Panait, *Răspuns deschis la o scrisoare pe jumătate închisă*, în vol. *Panait Istrati – omul care nu aderă la nimic. Documente din Rusia sovietică*, Editura Istros, Muzeul Brăilei, Brăila 1996.

¹⁹ Nicolescu, Basarab, *de la Isarlik la Valea Uimirii*, Editura Cartea Veche, București, 2011, p. 238.

²⁰***Pagini de carnet intim*, în vol. *Panait Istrati. Trei decenii de publicistică. Scrisoare deschisă oricui*, III, Editura Humanitas, București, 2005, p. 323.

atunci ce mai rămâne din tot ce am așternut pe hârtie – sau, mai bine zis, dintr-o viață pe care am condus-o în așa fel, încât nici altora și nici mie n-a putut fi folositoare?”²¹

Așadar, iată-l în ipostaza lui Sisif care coboară muntele pentru a ajunge la bolovanul care îl așteaptă spre a fi urcat (pentru a câta oară?!). Este momentul trezirii conștiinței, de data aceasta pentru a constata absurdul ca parte a existenței umane și pentru a-și asuma acest absurd. Asemenea lui Sisif, Istrati devine eroul absurd al propriei sale existențe, iar „supliciuul de nespus al ființei care se străduiește în vederea a ceva ce nu va fi niciodată terminat e prețul care trebuie plătit pentru pasiunile de pe acest pământ”²². Se pare că Istrati înțelege, în final, faptul că nu trebuie căutat un sens existenței, fiindcă, potrivit lui Camus, „lupta însăși împotriva înălțimilor e de ajuns pentru a umple un suflet omenesc”.

Bibliografie:

- Istrati, Panait, *Cum am devenit scriitor*, Editura Minerva, 1985;
- Istrati, Panait, *Omul care nu aderă la nimic*, în vol. *Spovedanie pentru învinși*, Editura Dacia, București, 1991;
- Istrati, Panait, *Răspuns deschis la o scrisoare pe jumătate închisă*, în vol. *Panait Istrati – omul care nu aderă la nimic. Documente din Rusia sovietică*, Editura Istros, Muzeul Brăilei, Brăila 1996;
- Istrati, Panait, *Spovedanie pentru învinși*, editura Dacia, 1991;
- Istrati, Panait, *Trei decenii de publicistică. Scrisoare deschisă oricui*, vol. III, Humanitas, București, 2005;
- Mureșan Mirela, coordonator, *Transdisciplinaritatea. De la un experiment spre un model didactic*, Editura Junimea, Iași, 2010;
- Nicolescu, Basarab, *Ce este realitatea?*, Editura Junimea, Iași, 2009;
- Nicolescu, Basarab, *De la Isarlık la Valea Uimirii*, Editura Cartea Veche, București, 2011;
- Samios Kazantzakis, Eleni - *Adevărata tragedie a lui Panait Istrati*, Muzeul Brăilei Editura Istros, Brăila, 2013;
- Caamus, Albert, *Mitul lui Sisif*,
https://www.academia.edu/34569315/Albert_Camus_Mitul_Lui_Sisif
- **Panait Istrati, omul care nu aderă la nimic. Documente din Rusia sovietică*, I, Ediție alcătuită, note și comentarii de Zamfir Bălan, Editura Istros – Muzeul Brăilei, Casa memorială „Panait Istrati”, Brăila, 1996;
- ***Pagini de carnet intim*, în vol. *Panait Istrati. Trei decenii de publicistică. Scrisoare deschisă oricui*, III, Editura Humanitas, București, 2005;

²¹ Idem, ibidem, p. 324

²² Camus, Albert, *Mitul lui Sisif*, https://www.academia.edu/34569315/Albert_Camus_Mitul_Lui_Sisif, p. 44